

Norrlands arbetarfråga : föredrag hållet å gillesalen i Uppsala den 25 apri...

Hjärne, Harald,

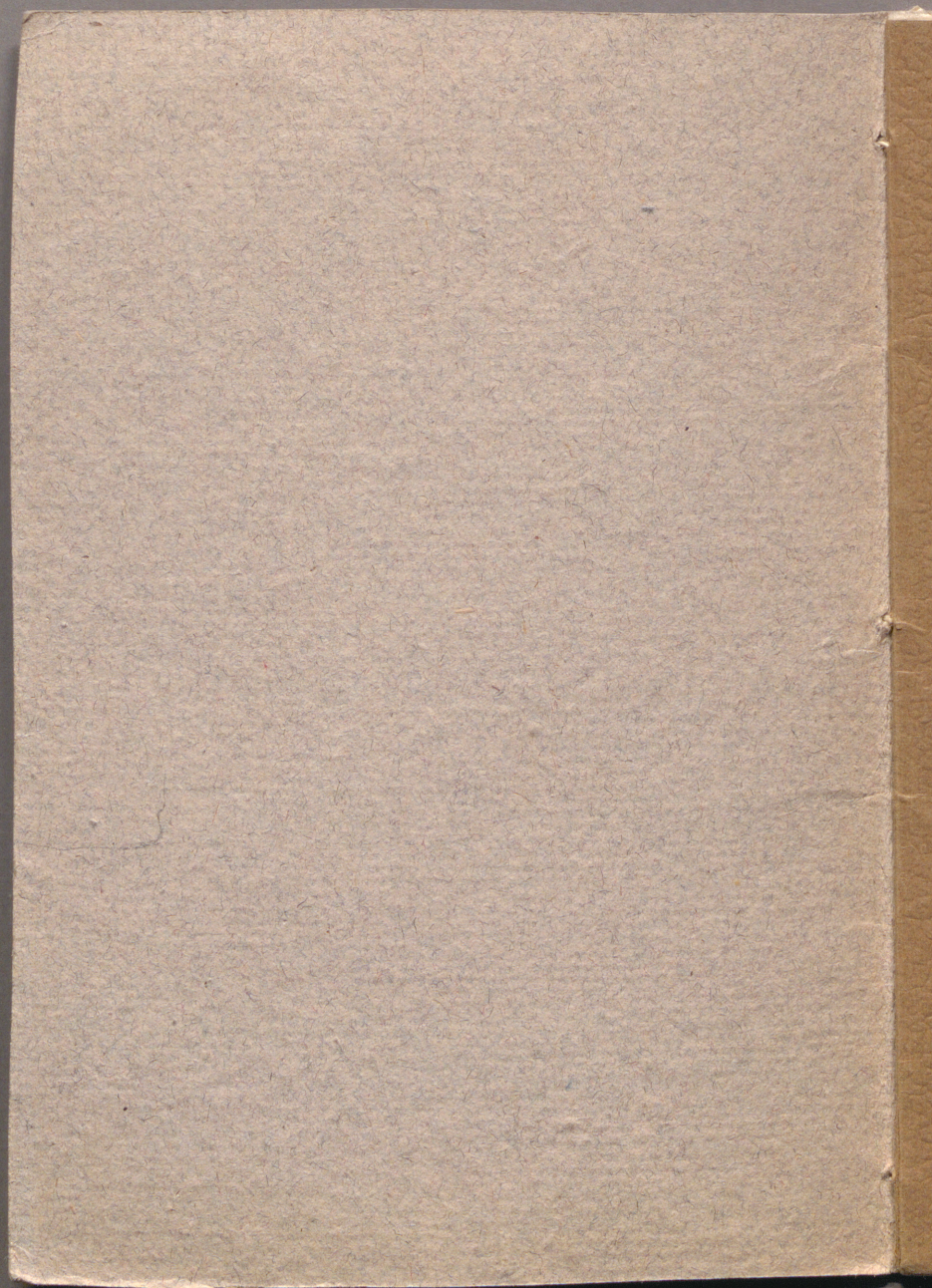
54 E a Br.

KING. BIBLIOTEKET

STOCKHOLM

Politik
Arbetsfråga

(12)

Harald Hjärne

Norrlands arbetarfråga

Föredrag

hållet å Gillesalen i Upsala

n. 25 april 1899

37

Inkomsten tillfaller Norrlands
Nations byggnadskassa

UPSALA 1899,

UPSALA N. T'S BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG.

HARALD HJÄRNE

NORRLANDS ARBETARFRÅGA

FÖREDRAG

HÅLLET Å GILLESALEN I UPSALA

DEN 25 APRIL 1899

INKOMSTEN TILLFALLER NORRLANDS
NATIONS BYGGNADSKASSA

UPSALA 1899

UPSALA N. T:S BOKTRYCKERIAKTIEBOLAG

HARALD HJERPE

NORRLANDS ARBETARTRÄGÅ

NORRLAND

ÅRSTREKNINGEN 1911

ÅR 1911

ÅRSTREKNINGEN 1911

NORRLANDS ARBETARTRÄGÅ

NORRLAND

ÅRSTREKNINGEN 1911

NORRLANDS ARBETARTRÄGÅ

M. H.

Med stort inträsse har jag ända från början följt den nu pågående striden emellan arbetsgifvare och arbetare uppe i Sundsvallstrakten. Efter omständigheterna har jag sökt skaffa mig så många och så pålitliga underrättelser som möjligt om saken. Emellertid hade jag inte tänkt yttra mig offentligen därom, i synnerhet som uppfattningen till en viss grad måste betingas af vunnen erfarenhet om stridens utgång. Nu har likväl en för denna sak egentligen främmande och, jag må säga det, något oväntad anledning tillkommit, som nära nog tvingar mig att här ta till orda.

Sedan några månader ha enligt häfdvunnen sed listor i Norrlands nations namn och utfärdade af dess inspektor, hedersledamöter och kuratorer varit ute, framför allt i de norrländska bygderna och öfversända till deras framstående, förmögne eller välbergade innebyggare för teckning af pänningebidrag till att betäcka en rätt dryg skuld, som nationen,

d. v. s. en numera förgången generation af dess medlemmar, ådragit sig vid bygandet af sitt vackra och för alla Upsalabor väl bekanta hus här i staden. Det kan ej bestridas, att nationen på sin tid gjort sig skyldig till ett visst ekonomiskt öfverdåd och en ungdomlig brist på beräkning vid detta byggnadsföretag. Men till dess ursäkt kan åberopas, att planen uppgjordes och utfördes under de år, då man vid universitetet, både äldre och yngre, kanske något för mycket skattade åt den för estetiskt anlagda sinnen så frestande böjelsen för arkitektonisk prakt. Och i alla händelser har det förefallit dem, som nu föra nationens talan, vara ett beaktansvärdt önskningsmål, att nationen efter denna dyrköpta lärdom omsider måtte kunna göra sig till herre i sitt eget hus och få ostörd använda det för nuvarande och kommande studentuppsättnings behof efter ett allt kraftigare utveckladt universitetslifs nya kraf.

Vi ha därför hoppats och hoppas fortfarande att för detta ändamål erhålla tillräcklig och med tacksamma känslor redan på förhand motsedd hjälp från hembygden. Det har ålegat oss alla och i främsta rummet mig såsom nationens mest betrodde målsman att efter förmåga

genom meddelade upplysningar och bevekande framställningar söka på vederbörligt håll förbereda den ifrågavarande insamlingens framgång. Därvid ha helt naturligt vissa svårigheter yppat sig, som jag dock ej trott vara värre, än att de med något tålmod och med ömsesidig fördomsfrihet kunnat småningom utjämnas.

Redan i fjor våras vände jag mig till personer i Stockholm, som på grund af sina norrländska förbindelser kunde antagas vara villige att begagna sitt inflytande och sina krafter för den goda saken. Det glädde mig mycket att hos dem finna ett öppet öra och en varm medkänsla för nationens betryckta ställning. Men tillika möttes jag af vissa betänkligheter, som dock med kännedom om det vanliga människolynnet i dylika praktiska angelägenheter ej voro ägnade att väcka större förundran eller afskrämman från vidare försök.

Så t. ex. hörde jag någon missbelägenhet uttalas med det sätt, hvarpå somliga af mina ämbetsbröder vid universitetet, som hedrats med riksdagsmannavärf, framför allt inom Första kammaren, uppträdde i den då så brinnande frågan om Gellivara—Ofoten-banan. Denna fråga

låg nämligen så godt som allt hvad norr-
ländingar hette och ej blott dem, som
kunde sägas ha ett omedelbart inträse
däri, synnerligen varmt om hjärtat. För
min enskilda del kunde jag också med
godt samvete försäkra, att jag i min
ringa mån lifvades af samma allmänt
norrländska nitälskan så starkt som trots
någon med rikare tillgångar och utsikter.
För öfrigt bör jag tillägga, att ingen ens
satte i fråga, att insamlingen för vårt
nationshus skulle bero af min eller an-
dras järnvägsortodoxi, liksom det ju ock
hade varit höjden af absurditet att låta
Norrlands nation plikta för främmande
professorers ärligt häfdade öfvertygelse
vid utöfningen af sin statsmannaplikt.

Däremot kände jag mig ganska egen-
domligt öfverraskad, när jag häromdagen
fick reda på hvad den aktade tidningen
Sundsvallsposten, som i dagens kamp står
på arbetsgifvarnes sida och till och med
anses vara deras s. k. organ, haft att
säga med anledning af det bekanta upp-
ropet härifrån, som kommit så mycket
buller åstad i vårt lilla samhälle. Det
hette nämligen i detta språkrör, som väl
ändå knappast lär för tillfället ha varit
fullt auktoriseradt, att uppropets följder
skulle "blifva märkbara vid den insam-

ling till förmån för Norrlands nation i Upsala, som nu pågår i orten, och för hvilken man hoppats ganska mycket just af sågverksägarnes kända frikostighet.“ Detta yttrande syntes mig på samma gång vittna om en sällsam uppfattning af sambandet emellan mecenatskap och yttrandefrihet och utgöra en föråldrad tillämpning af det kända prejudikatet om bagarens aflifvande i stället för den brottslige smeden.

Men samtidigt ansåg sig ingen mindre man än en af arbetsgifvarnes ledare i denna strid böra aflåta ett meddelande, som han uttryckligen önskade bringa “till vederbörandes kännedom“, och som sålunda tillhör offentligheten, emedan nämnde “vederbörande“, som representera en offentlig institution, ej ta emot någon enskild tillrättavisning af sådant slag. Vederbörande i detta fall är först och främst jag såsom Norrlands nations inspektör.

Den ifrågavarande mannen återsände den honom tillställa insamlingslistan med förklaring, att hans afsikt varit “att för den goda sakens skull uppoffra“ en viss summa, men att han, “sedan vissa professorer och studenter i Upsala uppträdt på ett högst ovärdigt sätt gent emot arbetarefrågan härstädes“, finner “helt

naturligt, att jag förlorat allt inträse för ifrågavarande ändamål och på intet vis vill gynna en korporation, hvars åsikter strida emot vår (arbetsgifvarnes) rättvisa sak.“

Efter detta meddelande tedde sig vissa nya spørsmål för mig. Det kunde och kan ej falla mig in att utan vidare tillskrifva Sundsvallstraktens eller det öfriga Norrlands sågverksägare eller ens någon del af dem samma åskådningssätt, som röjer sig i nyss anförda förklaring. Det vore så mycket mindre rättvist och billigt, som Norrlands nation efteråt fått från just en af Norrlands störste sågverksägare och arbetsgifvare mottaga ett med varm hand skänkt och under närvarande omständigheter dess tacksammare erkänt bidrag, uppgående till tiobubbla beloppet af den summa, som upprinneligen hägrat för den uteblifne mecenatens frikostighet.

Men å andra sidan finner jag i hans förklaring en uppfordran att till förebyggande af all tvetydighet för framtiden häfda min öfvertygelse om universitetets och de särskilda akademiska korporationernas rätta ställning till pröfvade och kommande mecenater. Än mer uppfordrad känner jag mig därtill i följd af

ett slags å nationens vägnar urskuldande och enkannerligen mot uppropets under-tecknare ohöflig skrifvelse, som några onämnde "akademiska medborgare af Norrlands nation" låtit inflyta i Norrlandstidningarna för sistlidna vecka. Jag vill undvika hvarje skymt af solidaritet med detta opåkallade rentvagningsförsök och vill tvärtom icke dölja, att jag anser mig äga kraf på en upprättelse, som likväl naturligtvis ej kan på någon väg fram-tvingas.

Både såsom Norrlands nations inspek-tor och såsom medlem af Upsala univer-sitet har jag rätt att känna mig förnär-mad. Men jag talar här uteslutande å mina egna vägnar, och jag uppmanar särskildt mina landsmän att utan egna meningsyttringar från deras sida låta mig få sköta detta ärende efter min person-liga ompröfning. Norrlands nation bör stå fri från allt ansvar i hvad jag gör eller säger, liksom jag ock fritager mig själf från all förment skyldighet att i minsta mån uppföra min personliga hand-lingsfrihet och yttranderätt af hänsyn till nationens missförstådda inträssen. I så-dant fall skulle åtminstone icke jag kunna uträtta någonting gagneligt för nationen. Ty till och med det ståtliga nations-

huset vore väl dyrt betaldt, om jag läte någon, hvem det vara må, taga inteckning i min talan eller tystnad, när det gäller offentliga ting.

Här föreligger enligt min tanke ett fall, då jag för min egen skull är berättigad och förpliktad att säga min mening rent ut, så långt tid och omständigheter kunna tillstädja. Jag kan ej med bevarad själfaktning fortfara att stillastående i dagens norrländska fråga inbjuda till en bidragsteckning, som man på somliga håll förknippat med ett, låt vara närgånget, inträse för de akademiska kretsarnas åsikter i detta ämne. Något slags enskildt förhör ämnar jag icke underkasta mig, men jag står gärna till tjänst med en öppen redogörelse, som en hvar kan efter behag skärskåda, han må sedan hysa hvilken uppfattning som helst af dess inverkan på nationens byggnadskassa.

Och för att saken må ställas på så klar fot som möjligt, har jag i dag till universitetets rektor anmält min afsägelse af inspektoratet för Norrlands nation. Denna anmälan har jag dock förbehållit mig att inom fjorton dagar återkalla, så framt jag finner skäl därtill. Ett sådant skäl skulle jag anse föreligga,

om bidragstecknarne eller ett flertal bland dem innan dess tillkännagifva sin önskan, att jag måtte återkalla min anmälan. Men jag förklarar uttryckligen, att i motsatt fall min afsägelse är definitiv, oberoende af alla framställningar från hvarande landsmän eller andra, och att jag på inga villkor mottager ett återval.

* * *

Jag kan ej hjälpa, att det är omöjligt för mig att hetsa upp mig till en ordentlig partistämning i denna fråga. Den vetenskap, som jag å ämbetes vägnar har att syssla med, äger en märklig förmåga att småningom svalka blodet. Man vänjer sig trots allt personligt inträsse att betrakta äfven lefvande människor och samhällsmakter i deras inbördes förbindelser och brytningar såsom därjämte ett skådespel, hvori till och med det egna deltagandet ej släcker hågen att se sig om åt alla sidor och fagna sig åt vänners eller motståndares kraftprof, åt sakernas ofta öfverraskande sammanhang. Jag föreställer mig, att den inträsserade läkaren måtte ta sin verksamhet på ungefär sådant sätt, — men med den väsentliga skillnaden, att han i det längsta hoppas själf genomföra en lyckad kur,

medan jag får nöja mig med att se på, hur andra plåstra med det för jämnan krassliga samhället.

Friskt lif råder dock åtminstone i många hörn af vårt vidsträckta fädernesland. Våra norrländska framtidsbygder skjuta allt starkare i växten inför våra ögon, och vi må hoppas, att hvad som nu ångslar de klenmodiges hjärtan endast betyder en oundviklig utvecklingssjukdom. Norrland har ännu knappt hunnit utöfver det första besittningstagandets vidtfamnande arbete och vågspel. Trävaruindustrien i sitt nuvarande skick är blott en begynnelse till en kommande organisation af mångfaldiga näringar, som en gång kunna plöja långt djupare i landets odlingsmark, ge arbete och uppehälle åt måhända millioner.

De män, som nu leda detta verk, intaga viktiga utposter i vår fosterländska och fredliga eröfringskamp. Jag räknar mig till heder att bland dem äga vänner och äfven fränder, och jag vet hvad deras ansvar och mödor innebära. Med glädje förnimma vi, huru deras kapitalmakt ökas till underlag för nya vidtutseende företag och till hela rikets förkofran i dess samfärdsel med utlandet. Vare sig mycket eller litet kan falla af

till den ömtåligare kulturens främjan, så länder det oss alla till bättnad, att en bred och fast grundval lägges för vårt folks samfälda och varaktiga välstånd. För hvarje tänkande medborgare utplånas motsatserna mellan klasserna, mellan kapital och arbete, mellan arbetets olika grenar och uppgifter, i medvetandet af allas nödvändiga samhörighet och kallelse till fruktbringande samverkan. Den särskilda äganderätten är från denna synpunkt allenast en form för arbetets fördelning, och den större rikedomen blott en uppfordran och ett redskap till mer omfattande verksamhet.

Norrlands kapitalister motsvara sannerligen ej den afundsjuke samfundskritikens vekliga fantasytyper. De ha icke lof eller tillfälle att lägga sig på latbänken, utan måste spänna sina krafter under inbördes täflan och noggrann beräkning af handelns konjunkturer. Ju mer det inre skogsområdet tages i anspråk och utskiftas mellan stora och små bolag, dess tätare trängas sågverken vid älfvarnas utlopp, dess raskare växa det ansträngda affärlifvets medelpunkter.

Den förnämsta af dessa medelpunkter är Sundsvall, och trakten däromkring är trävaruindustriens hufvudsäte. Tvärba-

nan öfver vår breda halfö mellan de båda hafven gör tillika Sundsvall till en knypunkt för det inträssenät, som allt fastare sammanfogar de skandinaviska brödrafolken. Den hastigt uppblomstrande stadens och bygdens synkrets måste vidgas mer och mer så väl åt öster som åt väster. Befolkningen i sina olika lager är ej längre bunden vid ortens förhållanden och impulser genom många ätteleds härstamning och ingrodda vanor. En stark inflyttning från skilda håll, från omgivande landskap, från södra Sverige, från Norge, till och med från utlandet, alstrar efter hand ett skiftande arbetsläkte i högre och lägre grader, som samman-smälter och stadgas till en ny svensk kolonisationsstam under företagsam ungdomslust och vaken mottaglighet för allehanda intryck.

Främst bland dessa arbetare, som aldrig utan ömsesidig skada kunna förneka sitt samband och sin samkänsla från ofvan till nedan, stå de stora sågverksbolagens målsmän. Skilnaden mellan arbetsgifvare och arbetare i trängre mening kan visserligen urarta till svårbotliga inträssekonflikter, men dess naturliga inebörd är den nödvändiga disciplinens kraf, liksom dessa kraf betinga skilnaden mellan

officerare och manskap i en vederbörligen organiserad här. Det sanna chefskapet är oförenligt med de underlydandes obehöriga uppoffring. Ingen kan rättvist påstå, att en sådan uppfattning är främmande för arbetsgifvarne inom detta industriområde. De ha sört för sina underordnade medarbetare på mångahanda sätt, grundat sjukkassor och pensionsanstalter, skolor och församlings-salar m. m. Under deras ledning har befolkningens ställning allt mer förbättrats trots ekonomiska förlägenheter och bakslag, som tid efter annan inbrutit. De ha härutinnan som i andra ting visat sig vara män med praktiska insikter, vare sig de själfve sträfvat sig upp ur arbetets djupa led eller kunnat bygga på ärfd förmögenhet och bildning, stödjande relationer eller akademiska minnen. De fleste bland dem äro män, som i allmänna frågor ej vilja ställa sig under föräldrade fanor: frihandlare, politiskt frisinnade, till och med norske vänstermän.

Våra oroliga dagar bjuda likväl på uppgifter, som äro ägnade att förbrylla ej minst de praktiskt skolade bland den nya tidens barn. Så länge vidundren hålla sig inom tidningarnas spalter, förete de blott, liksom hvarjehanda opraktiska

och betydelselösa teorier, en omväxlande sysselsättning för fantasien och samspråket på lediga stunder. Men det kan vara vanskligt nog att på sin hvardagsväg till arbetet helt tvärt möta ett sådant modärnt tvillingpar som fackförningsrörelsen och socialismen.

* * *

Det går väl för sig att afklippa, åtminstone med husbehofslogikens sax, det segslitna band, som förenar dessa skenbart så fast sammanvuxna kämpar. Hvar för sig ta de sig kanske vida mindre fruktansvärda ut, — och särskildt torde så gå med socialismen.

Jag är ingen socialist, ehuru jag fått gälla för någonting ditåt ibland, enkanerligen i valtider, då arbetsgifvare i vår egen goda stad, enligt hvad jag sport, sett sig moraliskt tvungne att varna sitt folk för mina farliga tänkesätt. I förtroende vill jag tala om för den ärade församlingen, att jag tycker ganska illa om socialismen, men ej finner något skäl att särskildt vredgas på hrr socialister. Och det förefaller mig vara en klen metod att bekämpa socialismen, om man i dess ställe ritar upp en figur med klöf-

var, horn och svans och andra attributer efter alla den fornkyrkliga konstens regler. Medan man envist fäktar med sin egen inbillnings spöken, får den verkliga själa fångaren så mycket lättare åtkomst att lägga ut och draga in sina nät.

Socialismen är framför allt en af de många lärogrupper, som förkunna sammanblandningen af klassinträsen och statsordning. Att arbetarne eller "proletärerna", såsom det heter på konstspråket, skola upphöjas till den härskande samhällsklassen, är principiellt icke värre eller bättre, än när agrarer, fastighetsägarföreningar eller handelsföreningar med liknande anspråk blanda sig i politiken. Att arbetarne äro de många eller, rättare sagdt, bilda en mängd af inbördes verkliga eller förment solidariska inträseringar, gör från denna synpunkt ingenting till saken. Det väsentliga är, att socialismen, lika litet som befryndade sekter, ofta under konservativ flagg, vill veta af en oväldig och själfständig statsmakt, som fullföljer sina egna värf till den för alla klasser gällande rättens skydd och utveckling.

Visserligen kan alltså socialismen kallas samhällsomstörtande, men ej i någon annan mening än den, som lika fullt kan

förfäktas, när det gäller motsatta doktriner till andra klassinträssens ensidiga främjan. Ingen särskild samhällsklass såsom sådan har patent på värden om samhällets bestånd, men hvarje särskild samhällsklass kan i sin mån hota samhällets bestånd, om statsmakten är svag och rädlös. Samhällsomstörtningen kommer ofelbart i en eller annan form, genom invärtes förfall eller yttre inkräkting, om medborgarne, vare sig höge eller låge, känna sig blott som klassmedlemmar och ej tillika som ansvarige för hela fäderneslandets säkerhet och förkofran. Partier kunna aldrig undvikas ens i det sundaste folklif, som tvärtom betingas af deras rätta utveckling och ärliga kamp. Men det är ett svårt sjukdomstecken, när de klyfva samhället horisontalt efter dess olika klasser i stället för att gå vertikalt från ofvan till nedan och sålunda förbinda medborgare i olika livsvillkor till samfäld sträfvan för statens framtid i en viss riktning.

Ett socialistiskt parti är ett sådant fördärfligt klassparti och därför värdt att kraftigt bekämpas af en hvar, som håller på en sund politisk utveckling. Men det kan ej med framgång bekämpas, om det till skillnad från alla andra klass-

partier förklaras i akt eller brännmärkes såsom den patenterade samhällsfienden och sålunda hedras med en undantagsställning, som verkar tilldragande på det offervilliga svärmeriet och förlamande på det ridderliga motståndet. En fullt själfmedveten och stark statsmakt känner och erkänner inga andra inre fiender än brottslingar, och brottslingen igenkännes på sina gärningar, ej på bekännelsen till en partirubrik.

Man invänder kanske, att socialismen förkunnar sådana hemska dogmer, att deras tillämpning ovillkorligen måste leda till folkets andliga och timliga undergång. Men socialismen är själf splittrad i en mängd mer eller mindre ortodoxa eller kätterska sekter, som ha hvar sina älskingsläror. Och om man särskildt tänker på den tyska socialdemokratien, hvaraf den svenska är ett slags koloni, så vore det ju nästan befängdt att ta fasta på dess ledares bekännelse såsom förpliktande för alla partimedlemmar. Det skulle betyda ungefär det samma som erkännandet af ett slags antipatriotisk kyrka och vara synnerligen egnadt att drifva trosvaga själar ordentligen fast i fårafällan. Hur många socialistiska arbetare i Sverige torde veta närmare be-

sked om hvad Marx och Engels, Bebel och Liebknecht verkligen haft att säga? Förmodligen ej flere än de statskyrkomedlemmar som förstå sig på sin Augustana. Själfve de svenska partiledarne, som förefalla så starke i sin dogmatik, lära nog ej alltid ha uppfattat sina mästare i den rätta andan.

Och för resten, hvad betyda i själfva verket dessa svåra dogmer? Den "socialistiska framtidsstaten" är blott en villsam dröm af samma halt som t. ex. chauvinismens fantasiperspektiv. "Produktionsmedlens expropriation" för statens eller samhällets räkning är blott ett oklart uttryck för en mängd praktiskpolitiska önskningsmål, som kunna diskuteras och afvisas eller till och med i mycket begränsadt mått realiseras från fall till fall. De socialistiska teorierna om kapitalet, arbetet och varuvärdet falla uteslutande inom vetenskapens domvärjo och äro ej just ägnade att i och för sig själfva vinna hjärtan och befästa viljor.

Den socialistiska gudlösheten är blott en specialitet af den allmänna materialismen, som ju har sina adepter inom alla klasser och partier. Och om den socialistiska förkunnelsen hotar familjelivets helgd, så äfventyras de goda sederna af

många andra förargelser, som måhända äro vida farligare för de lättledde. Det tjänar ingenting till att i dessa stycken ta socialismen särskildt för hufvudet, så mycket mindre som partiet hos oss åtminstone ej synes ha gjort mycket allvar af moderkyrkans predikotexter, hvad nämnda kapitel angår. Det är aldrig klokt att onödigtvis försvåra en politisk uppgift genom att slåss med motståndaren om hvad som för honom är bisaker.

Nej, den socialistiska faran ligger inom ett helt annat område än framtidsprogrammet och lärosystemet. Om arbetarne vänja sig att, om också under en missförstådd skylt, sluta sig tillsammans såsom en afsöndrad klass emot alla andra klasser och emot statsmakten, då står visserligen knappast revolutionen för dörren, men de försjunka i en ofruktbar förbittring, i misströstan om sin framtid och göras sålunda odugliga för fäderneslandet, som väl behöfver alla sina söner. Socialismens granna löften kunna aldrig uppfyllas, men medan ledarne utställa sina växlar på allt längre sikt, invecklas arbetarne allt djupare i den politiska svindelaffären och spilla sina krafter på orimliga företag.

Det gäller därför att, medan tid är,

ta kunderna från socialismen genom en reell behandling och en verklig politisk uppfostran, ej i förmaningar eller skraper, utan i samarbete med öfrige medborgare för det helas välfärd. De enskilde af andra klasser kunna likväl ej såsom sådana göra mycket däråt, de månde vara arbetsgivare eller patriarker af annat slag. De måste använda sitt politiska inflytande för antydda syften, ty det är endast statsmakten, som kan förvandla vilseledda klassmedlemmar till sina villiga och kraftiga redskap. Men att utrota socialismen med hull och hår är ett fåfängligt problem, ty äfven detta drag hör nu en gång till vårt tidevarfs kulturphysiologi och växer bort först i samma mån som denna småningom förändras och förädlas. Och med sådana otidiga operationer befattar sig ingen klok fosterlandsvän.

* * *

Fackföreningsrörelsen är socialistisk hos oss för närvarande helt enkelt därför att socialisterna fått ta försteget vid dess daning och utveckling. Detta verk har begynt i det fördolda, ej på grund af stiftarnes hemlighetsmakeri, utan emedan

vi andra varit upptagna af våra egna bestyr och ej kommit att lägga märke till hvad som var å färde. Nu lönar det icke mödan att klaga på socialisterna, därför att de vilja behålla det tag vi låtit dem få. Mäster Palm tål, liksom Lotta Svärd, att något skrattas åt. Men den mannen har rest en byggnad, som utan tvifvel kommer att öfverlefva honom själf, hur än det månne gå med det socialistiska partiet.

I sig själf är fackföreningsrörelsen ingalunda med nödvändighet socialistisk. Socialdemokratien är ett politiskt parti, som gjort klasskampen till sitt yrke för att framtvinga något slags statsordning efter sitt sinne. Men klasskampen är ej upfunnen af socialismen, utan har alltid funnits och skall alltid finnas inom det ekonomiska och i allmänhet sociala lifvet. Och klasskampen nödgar förr eller senare till olika sammanslutningar af inträssen, som först då kunna på allvar förlikas, när de fått pröfva hvarandras styrka. Samhörighetskänslan, som betingar ett verkligen fruktbringande samarbete, utvecklas sundast mellan jämnstarka krafter. Men för att dessa skola rätt lära känna sig själfva och hvarandra, är det bäst, om de mötas inom sitt eget

X

område utan intrång på ett främmande, där andra uppgifter fördunkla och förvirra den väsentliga uppgörelsen dem emellan.

Fackföreningarna äro i främsta rummet det vapen, hvarmed arbetarskarorna kunna tillkämpa sig sin jämnvikt emot arbetsgifvarnes kapitalmakt. Att fråntaga eller missunna dem detta vapen är att döma dem till underlägsenhet och beroende på förhand. Men med rätta kan fordras, att vapnet användes endast för ekonomiska inträssen, ty i sådant fall är trots all maktstrid ändå solidariteten garanterad genom det gemensamma inträppet i själfva det ekonomiska företagets bestånd. De stridande parterna kunna, om de hålla sig inom detta område, icke med utsikt till verklig framgång sträcka hvar sina yrkanden längre än det gemensamma företagets livsvilkor tillstådja. Emot oförståndet i dessa vilkors bedömande hjälper i längden å ömse sidor intet förmynderskap, utan blott en stigande upplysning och praktisk uppfostran. För arbetschefen finnas många tillfällen att förvärfva nödig affärskunskap, och hans ansvar utkräfvcs också strängt. För den isolerade arbetaren eller arbetarföreningen äro vägarna stängda, när det gäller att

vinna tillräcklig öfverblick af sakernas läge. Men äfven på detta håll drabbar ansvaret för maktmissbruk eller misstag i fullt mått.

För arbetarne ersättes denna brist på erfarenhet och kunskap, liksom deras individuella svaghet för öfrigt, genom deras mer omfattande organisation. I samma mån som de särskilda lokala föreningarna inom ett visst arbetsfack sluta sig fastare tillsammans, blir det möjligt äfven å arbetarnes sida att få en sådan öfverblick af hela den ifrågavarande affärgrenens ekonomiska ställning vid olika tider, att äfven de kunna rätta sina krafter på särskild vinst efter affärens förmåga att bära därigenom vållade omkostnader utan att duka under eller försvagas. Och i samma mån som arbetarföreningarna inom olika fack sluta sig till sammans i en omfattande "landsorganisation" eller hvad man må kalla en dylik samfundsbildning, blir det möjligt för deras målsmän och medlemmar att utbyta sina erfarenheter inom olika områden, jämföra och pröfva sina metoder i kampen om arbetslönen, bedöma affärlifvets läge i dess helhet och dess inflytande på särskilda arbetsgrenar. Så länge fackföreningarna hålla sig till det ekonomiska

stridsfältet, ligger i denna utveckling ingen fara för affärslifvets säkerhet och framtid. Ty det kan ej ligga i arbetarnes välförstådda ekonomiska inträsse att slakta guldhönan, för att nyttja ett något simpelt uttryck, att nedprässa kapitalets vinst därhän, att det drager sig tillbaka från affären, att göra arbetschefernas ställning så beroende och deras inkomster så klena, att deras led ej längre kunna rekryteras med män, som äga de för affärens framgång nödiga tekniska och personliga egenskaper.

Det vore för mycket begärdt att ens under förutsättning af en sådan organisations utveckling af hvarje särskild arbetare eller arbetarförening kräfvat den fulla personliga insikten i ett vidt förgrenadt affärslifs villkor. Det vore det samma som att fordra någonting dylikt af hvarje särskild aktieägare i ett bolag eller af hvarje särskild bolagsstämmas majoritet. Men liksom på kapitalets sida den högre fackkunskapen och affärsdugligheten utbildas och representeras af särskildt betrodda målsmän, så framträda äfven inom en mognande arbetarorganisation särskilde förtroendemän, som bättre än den stora mängden, lämnad åt sig själf, förstå att bedöma och sköta allas

gemensamma inträsen och affärens livsvillkor från deras synpunkt. Sådana förtroendemän uppstå i olika grader allt efter organisationens utbredning och utveckling. De högre förtroendemännen äro naturligtvis "utomstående" i förhållande till hvarje särskild fackförening, liksom kapitalföreningarnas, arbetsgifvaringarnas eller bankernas ombud äro "utomstående" i förhållande till hvarje särskildt industribolag.

Förtroendemännens ansvar betingas af den kontroll, som de äro underkastade från sina uppdragsgifvares, i detta fall således från arbetarnes och deras föreningars sida. Och denna kontroll blir effektiv just i samma mån som organisationen utvecklas och diskussionen inom fackföreningarna får ett rikare innehåll genom solidaritetsmedvetandets utbredning och ökade skärpa. Fackföreningarna själfva erbjuda alltså en praktisk uppfostran, som visserligen ej med ens kan väntas framträda fullfärdig, men som växer af sig själf under normala förhållanden inåt och utåt. Det gäller om fackföreningarna och deras medlemmar alldeles det samma som om aktiebolagen och deras medlemmar, hvilkas verkliga sakinträsse och deltagande i bolagets för-

handlingar betinga direktörernas och disponenternas kontroll och ansvar.

Om arbetsgifvarne vägra att förhandla med fackföreningarnas förtroendemän, så betyder detta, att de underkänna arbetarnes rätt att efter egen ompröfning välja sina fullmäktiga ombud. För den, som förhandlar med en motparts ombud, är det icke fråga om att undersöka ombudets härkomst, utseende eller lefnadsomständigheter, utan blott att pröfva fullmaktens giltighet. Om arbetsgifvarne göra anspråk på att deltaga i tillsättandet af fackföreningarnas styrelser och förtroendemän, så är detta ungefär det samma, som om arbetarne skulle kräfva särskild representation inom bolagsstämman och vid val af direktörer eller disponenter.

X

Den modärna utvecklingen syftar åt likställighet i klasskampen (ej i själfva arbetet) emellan arbetsgifvare och arbetare, emellan deras föreningar och förtroendemän å ömse sidor. Men emot denna uppfattning ställer sig en annan, som förnekar själfva klasskampen och likställigheten och vill bevara eller återgå till de förmenta gamla goda tidernas patriarkalism. Det må lämnas därhän, hur det kan ha förhållit sig därmed i dessa

gamla goda tider. De ta sig alltid bättre ut i afståndets romantiska dager än i den nyktra och kalla forskningens belysning. Men nu för tiden är uppenbarligen patriarkalismen inom alla samhällslifvets och kulturens områden ohjälpligt på förfall.

Bismarck berättar, att kronprinsessan af Preussen en gång skämtsamt brydde honom för hans förmenta republikanism, men att han genmälte, att han först då trodde på republikens tillkommelse, när kungarne ginge ut, d. v. s. upphörde att vara verkliga kungar. Så är det redan med patriarkerna sedan ganska långt tillbaka. De ha gått ut eller hålla på att gå ut, hvilket likväl ingalunda betyder, att kungarne också skola försvinna, ty en kung behöfver och skall, Gud ske lof, icke vara en patriark i våra dagar. Men patriarkatet är numera blott en antikverad kuriositet. Det är icke skägget och åthäfvorna, än mindre bördan, åldern eller förmögenheten, som göra patriarken, — utan sinnelaget. Ett patriarkaliskt sinnelag alstras genom det lugna gemytliga medvetandet af en oantastbar ställning öfver köttsliga eller andliga barn och deras vederlikar. Patriarkatet är en utbildning eller efterbildning af den fader-

liga myndigheten, som visserligen själf sannolikt är evig, men numera gäller blott öfver verkliga barn, tills de blifvit vuxna. Det har stupat med det gamla lugnet och dess gemytlighet för den strängare kontrollen från ofvan, för den växande konkurrensen mellan patriarkerna själfve, för den vaknande kritiken från de vuxne myndlingarnes sida. Nu gäller det blott att finna sig däri och göra rent hus efter patriarkalismens öfverlefvor för att så mycket lättare och snarare kunna uppföra en ny och varaktigare byggnad. Sedan statsmän, präster, lärare och andra öfverhetspersoner börjat komma under fund med patriarkalismens obekvämligheter åt båda hållen, är det näppeligen arbetsgifvarne förlänadt att gjuta nytt lif i den afsomnade institutionen, som ratas så envist från de tilltänkta adoptivbarnens sida.

Det lönar sig därför ej att sätta in sin kraft på den saken, knappast håller att sträfva efter välde öfver arbetarnes organisationer eller att planlägga dessa organisationers sprängning. För arbetsgifvarne återstår att fullborda sin egen organisation genom underordnandet af de särskilda konkurrentinträssa under det samfälda inträset, så att en samlad makt,

när det behöfs, kan ställas emot fackföreningarnas samlade makt. Den enskilde arbetsgifvaren kan duka under för fackföreningarnas angrepp, liksom den isolerade arbetaren eller arbetarföreningen har svårt att häfda sitt inträse emot honom. Men organisationerna å ömse sidor bringa klarhet och jämvikt i kraftmätningen och sätta den ordnade uppgörelsen i stället för de spridda småfäktningarna med deras vinster och förluster på måfå.

Att arbetsgifvarnes konflikt med fackföreningarne har sitt berättigande, vill jag ingalunda förneka. Det är framför allt socialismen, som vridit sina händers verk, fackföreningsrörelsen, på sned genom att däraf göra ett politiskt ännu mer än ett ekonomiskt maktmedel.

Man behöfver ej i allo bestrida socialisternas nit för arbetarnes äfven ekonomiska välfärd för att häfda den uppfattningen, att de för mycket tänkt på att värfva dem till medlemmar i sitt politiska klassparti. De ha ofta nog behandlat arbetarnes ekonomiska tvister med sina arbetsgifvare från främmande synpunkter, med berådt mod ej tagit hänsyn till affärsföretagens livsvilkor och olika beskaffenhet, velat framtvinga an-

dra metoder och en annan disciplin än arbetets egen art kunde medgifva, velat utestänga från arbete de arbetare och arbetschefer, som ej lydigt ställt sig under deras partifana. För socialismen är, under afvaktan på den stora politiska segern, själfva klasskampen sitt eget mål, ej dess mildring och biläggning genom hedersamma freder eller vapenstillestånd från fall till fall. Det ligger därför i socialismens partiinträsse att skärpa de uppstående konflikterna så mycket som möjligt, på det att klasskampen måtte blomstra i frodigaste måtto och "klassmedvetandet" utpräglas i tänkbart starkaste afsöndring och förbittring. Arbetarnes organisationer ledas därför i sådant syfte och i denna riktning. Man vet, att socialismen söker tillspetsa dem till brukbara verktyg för en framdeles eftertraktad s. k. "storsträjk", som förmenas kunna komma en märkvärdig politisk omhvälfning å stad. Och i samma syfte har socialismen hos oss i fjor genomdrifvit det tvångsdekretet, att alla fackföreningar, som vilja ingå i den allmänna "landsorganisationen", också skola inskrifva sig i det socialdemokratiska partiet.

Detta öfvertag har socialismen vunnit

icke genom sina läror, utan genom sin propaganda för arbetarnes sammanslutning till skydd för sina ekonomiska intressen. Socialismen har där naturligtvis lagt in sitt politiska gökäg, och det kan nog hända, att den fullfjädrade snyltgästen äter upp födan för många arbetare och deras barn. Men tills vidare är det ej att undra på, om arbetarne ännu så länge af tacksamhet och vana hålla fast vid sina socialister, som oförnekligen hjälpt dem att komma sig på benen i den oundvikliga klasskampen. Socialismens vräkning synes ännu för många arbetare liktydig med fackföreningarnas och "landsorganisationens" underminering.

Ikke för ty är det en angelägen sak att få bort socialismen ur fackföreningsrörelsen ju förr dess hällre. Huru detta skall tillgå, må öfverlämnas åt den praktiska och ekonomiska företagsamheten, som nog torde finna sina utvägar, om ej genast, åtminstone efter vunnit erfarenhet genom upprepade försök. Man kan tänka sig en ny och förbättrad "landsorganisation", fri från all särskildt socialistisk och äfven annan politisk eller religiös färg. Man kan äfven tänka sig, att den nuvarande "landsorganisationen"

nödgas reformera sig själf för att kunna hålla sig uppe mot arbetsgifvarnes en gång uppnådda större organisationskraft och mot arbetarnes egen skärpta omsorg om sina ekonomiska inträssen utan sammanblandning med ledareveteranernas speciella partisyften. Socialisterna personligen behöfva ej därför ovillkorligen utdrivas ur fackföreningsrörelsen eller ens dess ledning, bara denna i och för sig blir alldeles bekännelesefri. De komma blott att vandra profeternas vanliga väg från den entusiastiska förkunnelsen till det stadgade lefvernet, som endast på långt afstånd följer den påbudna läran i spåren.

* * *

Arbetsgifvarne i Sundsvallstrakten ha ännu icke velat inlåta sig på de mödor, som sammanhännga med fackföreningsrörelsens rätta uppfostran. De ha i stället tvärt förklarat det sociala kriget och, hvad mera är, ett preventivkrig, som kännerne anse vanskligare än något annat.

När jag talar om det sociala kriget, innebär detta intet klander för orättmätigt våld. Arbetsgifvarne ha handlat i sin fulla juridiska rätt, då de öppnat detta krig. Men det är ett krig så godt

som något. Ty krigets väsen ligger ej i blodsutgjutelsen, utan i maktmedlens användning, sedan förhandlingarna afbrutits. I detta sociala krig äro maktmedlen af ekonomisk art, och dessa maktmedel användas inom ramen af statens lag och rätt, liksom det internationella politiska kriget utkämpas inom folkrättens ram.

Men liksom de neutrala kulturfolken följa ett sådant krig med sin uppmärksamhet och sina omdömen om de stridandes förfarings sätt, så är det helt naturligt, att i ett fritt kulturland de icke omedelbart inträsserade medborgarne följa de sociala strider, som inverka på hela samhällets utveckling, och att de tillåta sig sådana omdömen, som vittna om deras uppfattning af krigföringens rätta vilkor. Från denna synpunkt finnes ingenting att anmärka mot det upprop, som nyligen utgått härifrån Upsala, och som innebär en protest mot föreningsrättens kränkning från arbetsgifvarnes sida. Det är en protest å allmänna och för alla lika gällande grundsatsers vägnar, ej i något partiskt eller klassinträsses namn. Det är ej ett berättigadt kraf för samhällsfridens skull, att hela den s. k. "öfverklassen" ovilkorligen skall ställa sig solidarisk

emot "underklassen". Och om blygsamhetens tystnad skall vara obligatorisk i sådana fall, då har ingen heller rätt att uppfordra universitetets lärare och ungdom till offentlig bekännelse af sina fosterländska tänkesätt. Den akademiska yttrandefriheten, som innebäres i den medborgerliga, kan ej efter behag uppskrufvas och nedskrufvas, utan måste få göra sig hörd utan beräkning hänsyn, den ena dagen måhända emot fackföreningarnas själfsväld liksom nu emot arbetsgifvarnes öfvergrepp.

Men vi motse alla med förtröstan, att detta sociala krig mellan starka och segra viljor å ömse sidor måtte få en för båda parterna lyckosam och hedrande avslutning. Det kan ej sluta med en underkastelse, som icke skulle innebära socialismens nederlag och "landsorganisationens" sprängning, utan fackföreningarnas förvandling till hemliga sammansvärjningar med all åtföljande hätskhet och låghet. Hvad är det för ett krig, som ej leder till en afgjord och öppen fred? Det är ej längre ett ärligt krig, utan en rättslös anarki.

* * *

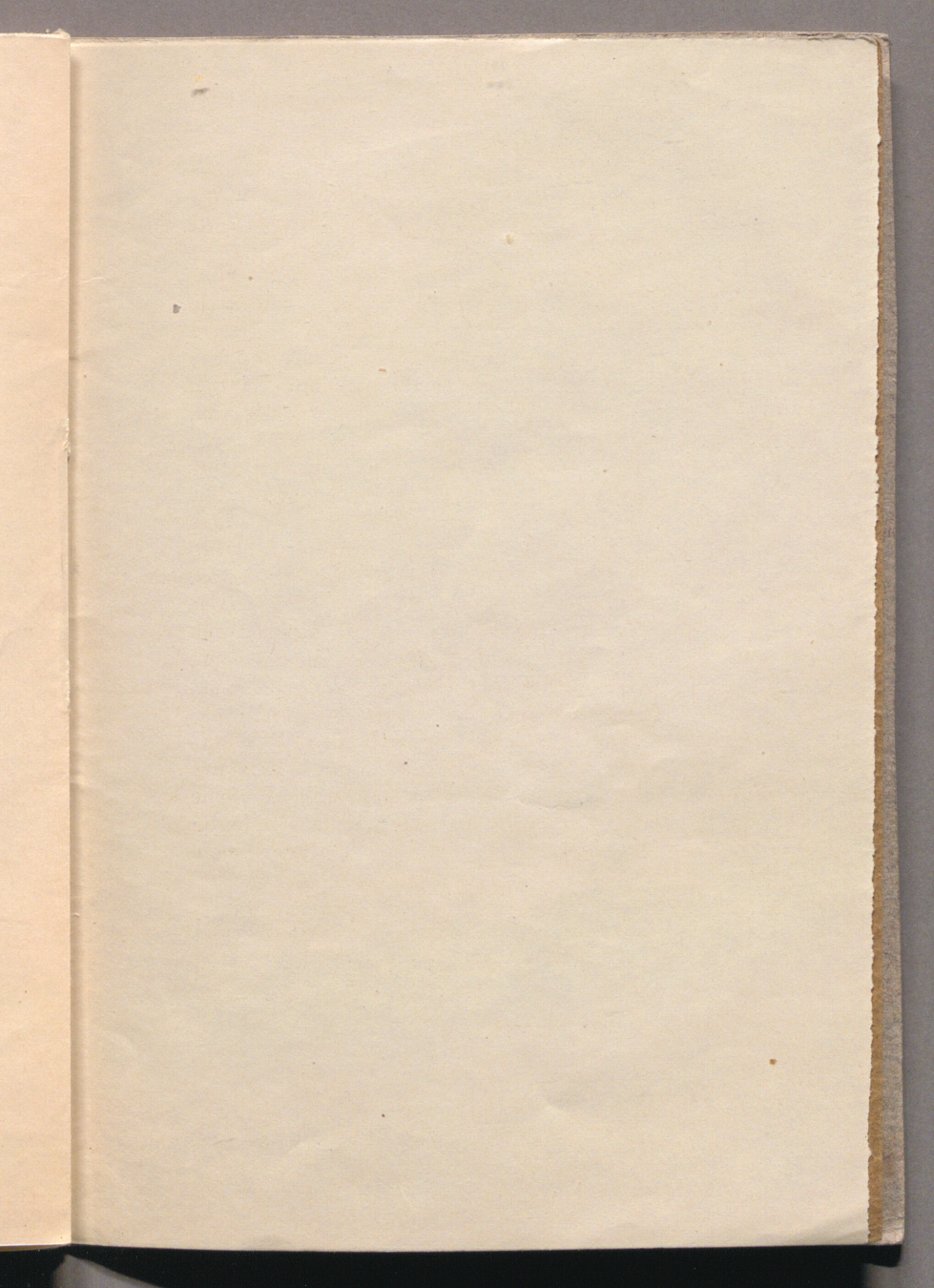
Från öster höra vi i dessa dagar mycket talas om skaror af "mullvadar", som med hemliga och lömska förespeglingar undergräfvat bestående rätt och samfundsordning. Hvem som egentligen sändt dem ut, det vet ännu ingen rätt. Men de bilda en ströfkår, som blifvit mobiliserad i förväg och efter vunnen öfning snart torde finna ökad arbete i sitt hemland, i de eviga fredslöftenas och det billiga brödets land, där svältande millioner stå redo att lyssna till tröstens ord. Där borta är allt ännu lugnt och tyst. Där kväfvat de sociala småkrigen i brodden af polisen på arbetsgifvarnes ansökan. Men där jäser i stället den sociala revolutionen, mot hvars bakgrund våra agrarers och socialisters och andra partiers skiljeläror te sig som oväsentliga detaljer i en samfärd och hotad kultur. Mord, rof, brand, pest och hungersnöd, — så heta de urgamla elementära makter, som skymta i kolossala spökgestalter från öster.

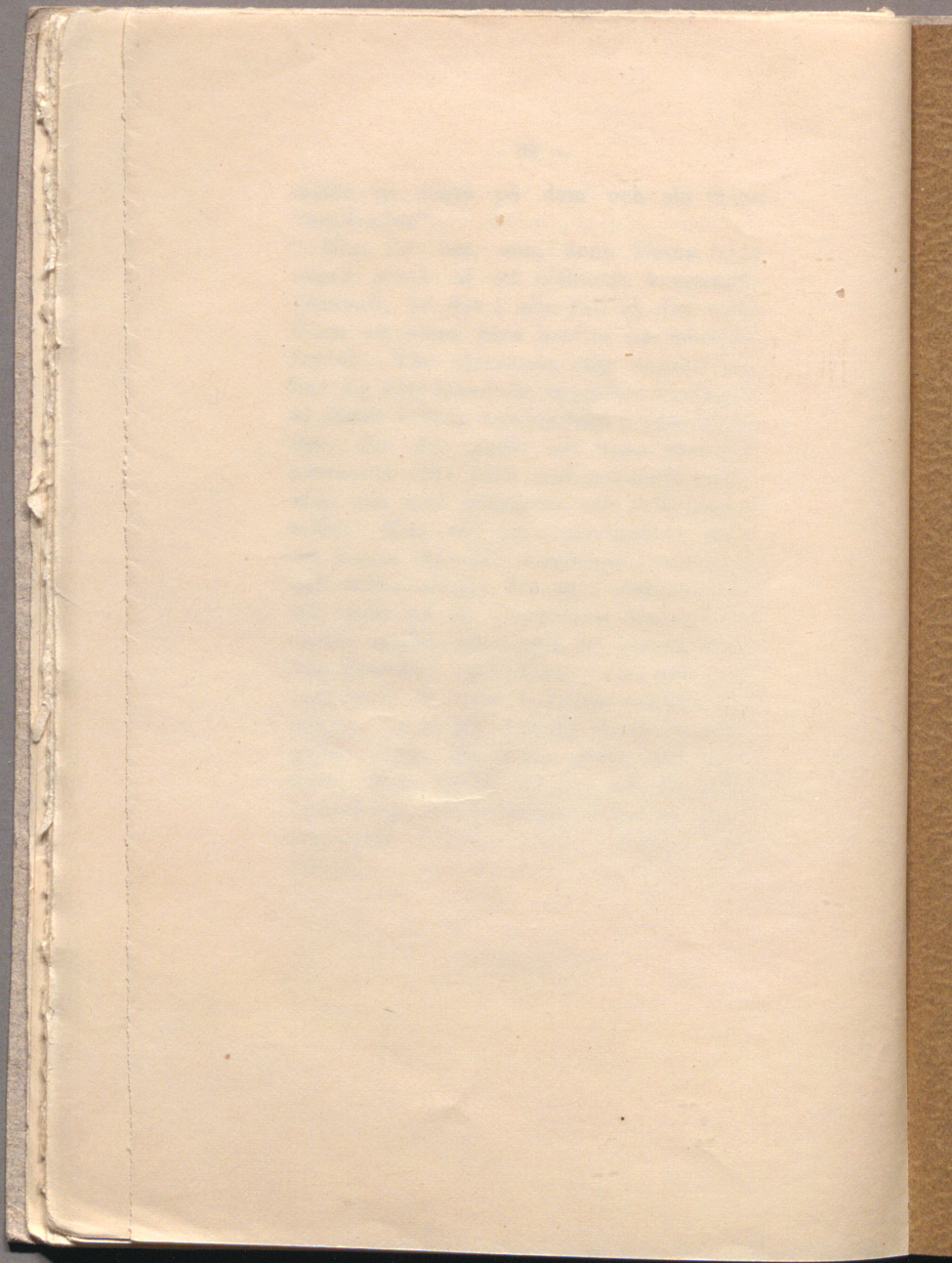
Rysslands käjsare vet nog hvad han gör, då han griper så fast i det stöd, som bjudes åt alla fredsälskande makter och folk af Europas folkrätt. Han behöfver ock alla sina trogna undersätars hjälp, och det är blott att önska, att han icke

mätte ta miste på dem och sin trons
"mullvadar".

Men för oss, som ännu känna blott
några stänk af ett mähända kommande
vågsvall, är det i alla fall ej den rätta
tiden att slösa våra krafter på inbördes
fejder. Vår statsmakt står upprätt och
har sig betydelsefulla uppgifter förelagda,
ej minst i våra norrländska framtidsbyg-
der, där det gäller att resa vårt för-
svarsverk icke blott med bevarade vallar,
utan ock med odlingens och folksämjans
makt. Men vid det fosterländska arbe-
tet kunna inga fria medborgare undvaras,
och enkannerligen för våra statsuniversi-
tet, som ha att verka med tankens och
ordets medel, föreligger nu, om någonsin,
det särskilda värfvet att fostra män, som,
oeroende af yttre lockelser och påtryck-
ningar, veta stå för sin ärliga öfvertyg-
gelse under stundande stora och svåra
tider, men tillika genom sitt föredöme
ådagalägga, att lydningen under en laglig
statsmakt betyder och betingar sann
frihet.

Pris 20 öre.

